

GÜRCİSTAN HABAD (LUBAVİÇ) YAHUDİLİĞİ¹

Mehtap EŐKİ²

Dr. Öğr. Üyesi Saliha ESEN³

ÖZET

Habad Yahudiliği,18. Yüzyılda Doğu Avrupa'da, İsrail ben Eliezer tarafından kurulan Hasidizm içerisinden ortaya çıkmış bir harekettir. Rabbi Shenur Zalman önderliğinde kurulan bu hareketin mistik yönü ağır basmaktadır. ABD'de merkezi bulunan hareketin mensupları, teknolojiyi, internet kullanımını ve moda endüstrisiyle ilişkilerini mesafelendiren duruşlarıyla kendilerine özgü yaşam şekillerini ve dindarlık anlayışlarını ısrarla sürdürmeye çalışan Hasidizm'den farklı olarak, genellikle Avrupa tarzında kıyafetleri günlük hayatlarında kullanmaktadırlar. Yayılmacı politikalarının vazgeçilmezi olan teknoloji ise tüm Dünya'da onlarca merkezi bulunan Habad Yahudilerinin en büyük bağlantı ağını oluşturmaktadır. Yahudiliğin üstün ırk inancını korumakla birlikte mistisizmi odak noktasında tutan bu akım için dua ve tefekkür merkezi bir yer tutar. Habad Yahudiliğinin Mistik Felsefesine göre, Dünyanın dünyevi yönlerinin, tanrısallık yönleri ile birleşmesi mümkündür. Bu sebeple İsrailoğullarından gelen herkesi, farklı mezhepten veya tanrı tanımaz bir insan olsa bile kucaklamak ve birlik olmak gerektiğine inanırlar. Bu sebeplerle Dünyanın dört bir yanında merkezler kuran Habad hareketi Gürcistan'da da iki tane merkeze sahip olmuştur. Çalışmamızda Gürcistan'daki Habad hareketi hakkında bilgi vererek, geleneksel çizgi ile modern zaman arasında kendi oluşturdıkları dünyada yaşamlarını nasıl devam ettirdikleri ile ilgili tespitlerimizi ortaya koyacağız.

Anahtar Kelimeler: Hasidizm, Gürcistan, Habad Yahudiliği, Habad hareketi.

¹ Bu çalışma, Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nde devam etmekte olan "Gürcistan Yahudileri" başlıklı yüksek lisans tezi esas alınarak hazırlanmıştır.

²Uşak Ün., İslami İlimler Fakültesi, ORCID: 0000-0001-7351- 5927, mehtapeshki@gmail.com

³Uşak Ün., İslami İlimler Fakültesi, ORCID: 0000-0001-6034-3433, salihe.esen@usak.edu.tr

Araştırma Makalesi/Research Article, Geliş Tarihi/Received: 12/07/2022–Kabul Tarihi/Accepted: 28/07/2022

GEORGİA CHABAD (LUBAVİTCH) JUDAİSM

ABSTRACT

Habad Judaism, 18. It is a movement that emerged from Hasidism, founded by Israel ben Eliezer in Eastern Europe in the 19th century. The mystical aspect of this movement, which was founded under the leadership of Rabbi Shenur Zalman, predominates. The members of the movement, which has its center in the USA, generally use European-style clothes in their daily lives, unlike Hasidism, which persistently tries to maintain their unique lifestyle and understanding of religiosity with their stance that distances technology, internet use and relations with the fashion industry. Technology, which is indispensable for its expansionist policies, constitutes the largest connection network of Habad Jews, which has dozens of centers all over the world. Prayer and contemplation have a central place in this movement, which keeps the mysticism at the center while preserving the superior race belief of Judaism. According to the Mystical Philosophy of Habad Judaism, it is possible for the earthly aspects of the Earth to merge with the divine aspects. For this reason, they believe that it is necessary to embrace and unite everyone from the Israelites, even if they are from a different sect or a godless person. For these reasons, the Habad movement, which established centers all over the world, also had two centers in Georgia. In our study, by giving information about the Habad movement in Georgia, we will reveal our findings about how they continued their lives in the world they created between the traditional line and the modern time.

Keywords: Hasidism, Georgia, Chabad Judaism, Chabad Movement.

GİRİŐ

Habad-Lubaviç genel olarak, bir felsefeyi, bir hareketi ve bir organizasyonu temsil eden bir cemaattir. Kelime anlamı olarak Habad (חב"ד), aslında bilgeliği ifade eden üç kelimenin İbranice bir kısaltmasıdır. Buna göre: *Chochmah* (חכמה) bilgelik için H (ח); *Binah* (בינה) anlama için B (ב); Da'at (דעת) bilgi için D (ד) harfleri kullanılmıştır. Lubaviç ise, 18. yüzyılda, bir asırdan uzun bir süredir hareketin genel merkezi olduğu bir Rus kasabasının adıdır. Şehrin ismi Rusça'da "kardeşçe sevginin kenti" anlamına gelir. Bu hareketin taraftarları, hareketlerinin özünü, "Her Yahudi için sevgi" şeklinde ifade ederler(<https://tr.eferrit.com/chabad-lubavitch-yahudiligi-101/03.07.2021>).

Hareketin taraftarları Lubavitcher ve Habadnik gibi çeşitli terimlerle isimlendirilirler(<https://tr.eferrit.com/chabad-lubavitch-yahudiligi-101/03.07.2021>) Hareketin, Yahudi din felsefesi, Tevrat'ın en derin sistemini, yaratanın anlayışını ve tanınmasını, yaratılışın rolünü ve amacını ve her bir yaratığın önemi ve eşsiz misyonunu öğretir (<https://web.archive.org/web/20070202091809/>; <http://www.apologeticspress.org/articles/1972,05.07.2021>).

Bu felsefe, bir insana her türlü eylemini ve bilgeliğini, kavrayışını ve bilgisiyle kendini iyileştirme ve yönetme yolunda rehberlik eder(<https://tr.eferrit.com/chabad-lubavitch-yahudiligi-101/>,21.01.2022).

Habad Yahudi Cemaati, farklı ülkelerde değişik sosyal zeminlerde yüzlerce yıllık bir kültüre dayanarak oluşmuş, içerisinden çıkmış olduğu Hasidik gruplar ile sosyolojik, teolojik ve ideoloji gibi alanlarda birtakım farklılıkları olmakla birlikte, Gürcistan'da bulunduğu süre içerisinde ABD merkezli Habad faaliyetlerini Kafkasya kültürü ile harmanlayarak Gürcistan'da ki varlıklarını belli bir temele oturtmuşlardır.

Gürcistan'da, Gürcü Yahudileri başta olmak üzere Aşkenaz, Saferad ve Dağ Yahudileri de varlığını sürdürmektedir. Gürcü Yahudileri etnik ve kültürel olarak komşu Dağ Yahudilerinden farklı kabul edilmektedir (Mikdash-Shamailov,2002,9). Kökenleri itibariyle aynı geleneğin devamı olmakla beraber, II. Nebukatnezar sonrası başlayan sürgün sonrası Ermenistan, Gürcistan, Azerbaycan ve Dağıstan bölgelerine göç etmişler, bu süreç sonrası II. Mabet döneminde Med ve Pers bölgelerinden gelen diğer toplumlarla da karışmışlardır. Bu nedenle Dağ Yahudileri ve Gürcü Yahudileri gerek hayat tarzları, gerekse diğer toplumlarla ilişkileri yönünden birbirlerinden farklı niteliklere sahip olmuşlardır (Polat,2012,158).

Aşkenaz Yahudilerinin Gürcistan'daki varlığı 1800'lü yıllara dayanmaktadır. Gürcistan Rus Çarlık idaresine girdikten sonra Çar, Aşkenaz Yahudilerinin 1804'de Kafkasya'ya göç etmesine izin vermiştir (Petrovskiy-Ştern, 2003,37-38). 1830'da Gürcistan'da daimi olarak ikamet eden birkaç yüz Aşkenaz Yahudisi bulunmaktaydı. Rusya'dan göçüp gelen Aşkenaz Yahudilerinin bu bölgeye yerleştirilmeye başlanmasıyla Yahudi nüfusu artmıştır. Rusya da yapılan genel nüfus sayımına göre 1897'de Gürcistan'da 18.574 Yahudi'nin 12.540'ını Aşkenaz Yahudileri oluşturmaktaydı. Aşkenazlar genellikle Tiflis ve Batum'da, Gürcü Yahudileri (Ebraililer) ise Kutais'te yaşamaktadırlar (Farzaliyev,2008,175).

Sefarad Yahudilerinin Gürcistan'daki varlığı, Sefaradların 1492'de Elhamra Kararnamesi ile İspanyadan çıkarılarak Osmanlı topraklarına göç etmeleri ile başlar. İstanbul'dan peyderpey Gürcistan'ın Ahıska vilayetine, 2600 yıl önce Babil sürgünü ile bu topraklara gelen Gürcü Yahudilerinin olduğu bölgeye gelip yerleşen Sefaradlar, 1875'den sonra Tiflis'e göç ederler.

Yahudilerin tarih boyunca yaşadıkları sürgün ve zorlu hayat şartları onlar arasında Mesih bekleme arzularını daha da artırmıştır. Özellikle Yahudilerin İspanya'dan sürgün edilişi, Mesih'in geleceği fikrine daha çok sarılmalarına sebep olmuştur. Bu beklenti, Hasidizm'in belirleyici dinamik unsurlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dinamikler, Hasidlerin dinî şuurlarını ve pratiklerini etkilediği gibi modern dünyadaki duruşlarını da şekillendirmiştir (Gültekin,2013,908).

Hasidizm, mistisizm kökenli bir harekettir. Hasidizm'in bu gizemli ideolojik yapısı, Kabalistik düşünceden meydana gelmiştir. Kabalistik fikir yapısı Hasidizmle içselleşmiş bir terminolojidir. Bu terminoloji tebaasının anlayabileceği ve hayata geçirebileceği bir hale getirilmiştir. Hasidizm'in din anlayışına kattığı yenilik, şahsi değerlerin ve insanın varoluşunu tanımlama çabasıyla ilgilidir. Hasidizm içerisinde ki ibadetler daha sonra genel olarak, şahsi ahlaki değerler haline gelmiştir (Scholem, 1995, 343- 344).

Ettinger'a göre, R. Shneur Zalman, XVIII. yüzyılın sonlarına doğru Rusya'nın Lubaviç kasabasında bu güne kadar çok sayıda müntesibi bulunan Habad-Lubaviç Hasidizmini bir Hasidik ekol olarak geliştirene kadar (Ettinger, 1997, s.771-772), İsrail Ben Eliezer önderliğindeki Hasidizm cemaati Yahudilik'in diğer mezhepleri üzerindeki etkileri yanında, siyaset, sanat, eğitim, iş dünyası, ideolojik akımlar gibi pek çok alanda tesirini hissettirmiştir.

1. HABAD YAHUDİLİĞİNİN DOĞUŞU

Habad Yahudiği, İsrail ben Eliezer tarafından kurulan Hasidizm içerisinde, Rabbi ShneurZalman önderliğinde ortaya çıkan bir harekettir. Hasidizm'in kurucusu olan İsrail ben Eliezer (1700-1760), Podolya ve Volhinya sınırında bulunan Okop beldesinde doğmuştur (Rabinowicz, 1970, 31). Fakir bir ailede, Yahudi cemaati gözetiminde, annesiz ve babasız bir şekilde büyüyen Eliezer, bulunduğu dönemin geleneksel Tora eğitimini almak için heder'e (okul) gönderilmiştir. Ancak Onun, bütün gün ormanda tek başına inzivaya çekildiği rivayet edilmiştir. Yıllar sonra bu günlerden müritlerine bahsederken, doğanın güzellikleri arasında kendisini okuldan daha çok Tanrı'nın huzurunda hissettiğini söylemiştir (Silver, & Martin, 1974, 172).

İsrail ben Eliezer'in öğretileri ve bakış açısı halk üzerinde önemlitesir uyandırmakla birlikte, Talmud bilginlerini ve sözü geçen maggid ("gezgın vaiz") leri de çok etkiler (Rubinstein, t. y, 8, 394). Bu yeni hareket çok farklı bir Yahudi topluluğu olarak Hasidizm adını alır.1760 yılında ölen İsrail ben Eliezer arkasında kendine has özellikleri olan bir hareket bırakır (Ettinger, 1991, 228).

İsrail ben Eliezer, 18. yüzyılda sıradan insanları dine yeniden bağlayarak Doğu Avrupa'daki Yahudiliğe yeni bir enerji vermiştir. Eliezer için, Tanrı'yı saf bir kalp, büyük bir akıldan daha memnun ederdi. Tüm Yahudilerin, Yahudi edebiyatının ve yasasının gövdesi olan Tevrat'ı incelemek yerine, bir kişinin günlük yaşamı boyunca sürekli olarak Tanrı'ya odaklanarak, O'na daha yakın hale gelebileceğini öğretmeye çalışmıştır. "*Tanrısallığın özünün sıkışmadığı ve saklanmadığı hiçbir eylem, söz ya da düşünce yoktur. O halde akıl gözüyle bakıp gördüğünüzde her şeyin içinde onlara hayat veren ilahi güçten başka bir şey görmeyeceksiniz, her an varlık ve varoluş.*" sözleriyle bu düşüncesini dile getirmiştir (<https://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/eliezer-israel-ben>, 03.04.2022).

Eliezer'in bu fikir yapısının bir ekole dönüşmesinin sebepleri arasında, Yahudilerin iç bozulmaları ve 18. yüzyılın başlarından itibaren Polonya'da yaşayan Yahudilerin ekonomik ve sosyal durumlarının acınacak kadar kötü hal alması gösterilmektedir. Zira bu dönem, Katolik Kilisesi'nin tahrikleri sebebi ile oluşan dini düşmanlıklar, pogromlar,⁴ağır vergi yükleri gibi sebeplerden dolayı Yahudilerin yok olma tehlikesi yaşadığı bir dönemdir (Newman, 1963, XIII). Hasidik hareketin oraya çıkışı, Polonya'nın yaşadığı iç karışıklıklar sebebi ile dağılma sürecine girdiği ve Doğu Avrupa'daki Yahudilerin kendi iç meseleleri nedeniyle, Yahudi Dünyasında ayrılıklara sebep olduğu bir döneme rastlamıştır (Gültekin,2013,895).

Bu olaylar ile birlikte eş zamanlı olarak Avrupa'da ortaya çıkan Yahudi aydınlanma hareketi olan Haskala ile doğan bu yenilikçi fikir yapısı, Yahudilerin dini hayatını etkilemiştir. Rabbâni Yahudiliğin yüzlerce yıldır uyguladığı dindarlık biçimi sarsılmaya başlamıştır. Aynı zamanda bu süreçte reformistlerin dindarlık anlayışından farklı, kendine özgü yeni bir dindarlık anlayışı ortaya çıkması ve gelişmesi Hasidizm'in temellerini oluşturmuştur (Araz, 2021,125).

Hasidizm'in ortaya çıktığı dönemde, halkın içinde bulunduğu ekonomik, sosyal, siyasi ve dini koşulların etkisi üzerinde durulmaktadır. Zira Hasidizm, halkınbu durumlara verdiği tepkinin desteği ile ortaya çıkan bir hareket olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte bu hareketin Orta Çağ Felsefesi ile 13. yüzyıl Kabalist literatürü ve Maharal'ın (1525-1609) mistisizmle ilgili yazıları gibi o dönemdeki Yahudi dini metinlerin yeni bir düzenlemesi ve yorumlanması, daha önceki farklı mistisizm yaklaşımların bir karması olduğu gibi iddialar da bulunmaktadır (Idel,1995,9-18; Rosenthal-Dubnow, 1904, 6/252; Metli, 2006, 2-3).Hasidizm felsefesi, M.Ö. I. Yüzyıla kadar uzanan, sosyal bir örgütlenme anlamında incelendiğinde, çağının psikolojik halini yansıtmakla birlikte otantik bir Yahudi yaşama modeli sunan, 18. Yüzyılda doğu Avrupa'da doğmuş ve modern zamanlarda da etkisini çok güçlü bir şekilde hissettiren mistik bir Yahudi ekolü/mezhebidir (Demirci,2005, 119).

Eliezer, kitlelerin ruhsal ihtiyaçlarına hitap etmiş, müntesiplerine gerçek dinin Talmud bilginliği değil, samimi bir sevgi ile Tanrıyla bağ kurmak ve duanın gücüne inanmak olduğunu söylemiştir. Ona göre, "Tanrının sevgisiyle dolmuş dürüst bir insanın kalbinden gelen dua, Tanrı huzurunda Rabbani Talmudcu yorumlardan daha makbuldür" (Rosenthal-Dubnow, 1904,6/252). Eliezer'e göre, basit ve samimi bir dinsel bağlılık, Tanrı'ya giden gerçek yoldur. Bu, entelektüellerin yanı sıra eğitimsizlerin de Tanrı'yı ve kurtuluşu ya da günahların bağışlanmasını deneyimleyebilecekleri anlamına gelir. Bu düşüncesi Ona Orta ve Doğu Avrupa'da büyük bir takipçi kazandırmış ve Ben Eliezer, dönemin en etkili ruhani liderlerinden biri olmuştur. Ayrıca birçok masal ve efsaneye konu olması hayatının gerçeklerini kurgudan ayırmayı zorlaştırmıştır.

⁴ Pogrom: "Doğu Avrupa'da, Polonya ve Çarlık Rusyası'nda 19. yüzyılın sonlarından itibaren Yahudilere yönelik gerçekleştirilen toplu şiddet eylemlerine verilen genel isimdir. Rusya'da özellikle 1881-1883 döneminde, Çar III. Alexandre'nin çıkarttığı Yahudi sorununun çözümüne ilişkin Mayıs Kanunları Yahudi düşmanlığını körüklemiş ve ülkedeki sosyal, ekonomik sıkıntıların yol açtığı işsizlik ve fakirlik, Rusya'daki Yahudi Burjuvazisini hedef alan şiddet eylemlerine dönüşmüştür" (Gartner, 2001, 238-248; Rabinowicz, 1982,76).

Hasidizm hareketi, geleneksel Yahudilik hayatının ana unsurları olan Kutsal Kitap ve Talmud çalışmaları ya da Yahudi hukuku “halaha”ların çizdiği perspektifte bir yaşam sürmenin ve yüzlerce yıl uygulanmaya çalışılan geleneksel dini törenlerin alternatifi bir anlayışla şekillenmiştir. Bu hareket, “saddik” ya da “rebbe” denilen karizmatik bir lider, raks, dini coşku, sevgi, iman ve dini hikâye anlatımı gibi kendine özgü yeni önceliklerin dini hayatın odağında yer aldığı gizemli bir anlayış ortaya koymuştur. Ritüellere ve geleneksel Yahudi dindarlığına yaklaşımı ve söylemleri, Protestanlığın Hıristiyanlık içerisindeki rolünü hatırlatmıştır (Rosenthal -Dubnow, 1904, 6/252-253). Zira zamanla tek bir merkeze bağlı olmaktan çıkarak, genç Rebbe’lerin liderliğinde çeşitli merkezlere bölünmüş, liderliğin müritler arasında değiştiği, Sadikliğe dönüşerek yozlaştığı bir dönemde, Kuzeyde yaşayan Hasidilerin önderi Lyadili Rabbi Shneur Zalman (1745-1813) tarafından, “Rasyonel Hasidizm” veya “Habad” adı verilen yeni bir hareket geliştirilmiştir (Rosenthal - Dubnow, 1904,254).Beyaz Rusya’da Lubaviç isimli kasabada XVIII. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan bir Hasidi hareketi olan Habad hareketi, Napolyon’un istilasıyla I. Dünya Savaşı’na kadar Beyaz Rusya’da var olmakla birlikte (Mintz,1992,43), Litvanya ve Beyaz Rusya’daki yapılanma Ukrayna ve Galiçya’daki Hasidilerden daha değişik bir yol çizmiştir(Rosenthal-Dubnow,1904,252).

Bu hareketin amacıHasidik yaşantıda akılcılığı ve Talmud bilgisini ön plana çıkarmaktır (Mintz,1992,43). Zalman, Tanya isimli kitabında olduğu gibi, vaazlarında da körü körüne inanmak yerine akli savunmaktadır. Ona göre, Sadiklerin konumu daha mütevazı olmalıdır. Zalman’ın kurduğu sistemde “Sadik, mucizevi bir rol yerine bir öğretmen” konumundadır (Rosenthal-Dubnow, 1904, 254).

Joseph Weiss, Habad Hasidizmi ile alakalı çalışmasında Habad’ı, “Akıl mı önce gelir iman mı?” diyerek, akıl ve iman tartışmaları açısından, aklın imandan öncelikli olduğunu savunan bir felsefi akım olarak tanımlamanın mümkün olduğunu söylemektedir (Weiss,1997,194).

Rabbi Shneur Zalman’ın oluşturduğu Hasidizm ile İsrail Ben Eliezer döneminde geri planda bırakılan Tora çalışmaları, yeniden dini hayatın öncelikleri arasında yerini almıştır. Sadiklerce de bu yeni gelişmelere sahip çıkmıştır. Shneur Zalman, Tanya isimli ünlü eserinde, “Tora çalışmanın, diğer bütün emirleri yerine getirmekle eşdeğer bir faaliyet olduğunu, sadece emirleri uygulamanın ‘mısırsı saran dış kabukları’ gibi, Tora çalışmasının ise hem mısırın kendisi, hem de onun kabukları gibi olduğunu söylemiştir.Tora çalıştıkça, insan beyni Tora ile kuşatılmış olacaktır” diyerek Tora çalışmalarının yararına ve önemine vurgu yapmıştır (Patai,1977, 220).

Günümüzde etkileri süren Hasidi gruplar arasında Bobora, Gur, Lubaviç (Habad), Şatmar bulunuyor (<https://www.salom.com.tr/arsiv/haber/99831/yahudiliktedini--akimlar-%2C11.02.2021)%3B.>, 11.02.2021). Habad, Gur, Breslov ve Şatmar cemaatleri İsrail siyasetinde ve toplum üzerinde çok etkilidirler. Ayrıca Habad, zamanımızın Kabalistik öğretilerinin yayılmasında da önemli ve etkili hareketlerden biridir (Elior,1993,3).

Habad hareketi içerisindeki görevlerin dağılımı bütünüyle Rabbinin şahsi inisiyatifine dayanmaktadır. Habad cemaatinin yönetim merkezi New York'ta bulunmaktadır. Dünyanın birçok yerinde oluşturdukları Habad Evlerinin yayılması ile birlikte, Mesihçi kurtuluş anlayışını tüm Yahudilere anlatarak hedeflerine ulaşmak için çalışmaktadırlar. Genç Habad Örgütü, hareketin İsrail'deki Kfar Habad yerleşimindeki çalışmalarını sürdürmektedir. Habad evlerinin başına atanan yöneticiler misyonerlik faaliyetlerini tüm Dünya'da sürdürmektedir. Hareket gittiği bölgelerde öncelikle Habad Evleri şeklinde örgütlenmektedir. İsteyen her Yahudi, dini ve geleneği ile alakalı her türlü bilgiyi bu merkezlerden öğrenebilir. Buralar kamuya açıktır. Habad Evlerinde bulunan yöneticiler özellikle evli olan erkeklerden seçilmekte ve bu erkeklerin eşleri de bayanlar arasında Habad görevlisi olarak misyon doğrultusunda aktiviteler yapmaktadır (Friedman,1994, 348-349).

Habad-Lubavitch Yahudi topluluk merkezleri (Habad Evleri) ve sinagogları Dünya'nın dört bir yanında 100'den fazla ülkede ve 50 eyalette müntesiplerine hizmet vermektedir (<https://www.chabad.org/jewish-centers/search?q=gürcistan>,02.05.2021).

2. GÜRCİSTAN'DAKİ HABAD YAHUDİLERİ

Gürcistan'da yaşayan Yahudiler "Gurjim" veya "Ebraeli" olarak isimlendirilir. Asur Kralı Şalmaneser tarafından sürgün edilmişlerdir. 10 kavimden biri oldukları söylenmektedir. Başka bir rivayette ise Babil Kralı Nabukadnezar'ın Kudüs'ü ele geçirmesiyle Yahudilerin Gürcistan'a geldikleri bildirilmektedir. Her halükârda, Gürcistan'da yaşayan Yahudi cemaati, Diaspora cemaatleri içinde en eski olanlardan biridir (<https://www.everyculture.com/Russia-Eurasia-China/Georgian-Jews.html>,10.01.2022). Gruzinic dilini konuşan Gürcü Yahudileri, 2.600 yıldır bu bölgede varlıklarını sürdürmektedirler. Cemaatin kökleri konusunda bir takım farklı fikirler olmakla birlikte en kabul edilir görüş cemaatin M.Ö. VI. yüzyılda Babil Sürgününün de bu topraklara yerleştikleridir.

SSCB döneminde yönetim, 30.000 Yahudi'nin İsrail ve farklı Batı ülkelerine göçmesine müsaade etmiştir. Gürcistan'da bulunan Musevi nüfusun sayısı daha sonra ciddi şekilde azalmaya başlar. 1979 yılında 28.300 olan bu sayım, 1989 yılında 24,800'e düşmüştür (<https://www.salom.com.tr/arsiv/haber/69562/ates-hattinda-bir-toplum-gurcistan-yahudileri> 30.06.2022).

Sovyetler dağıldıktan sonra Michail Gorbechev'in başkanlığı döneminde, Gürcistan 1991 yılında bağımsızlığını ilan eder ve Bağımsız Devletler Topluluğu üyesi bir ülke olur. Bu yeni dönemde, Gürcistan Başkanı Edward Shevardnadze bir bildiri yayımlar. Bildiride Yahudi Cemaatinin dini hak ve özgürlüklerini güvence altına alındığını söyler. Bu bildiriden sonra Yahudilerin yaşamı her mecrada süratle gelişmeye başlar (<https://www.salom.com.tr/arsiv/haber/69562/ates-hattinda-bir-toplum-gurcistan-yahudileri>, 30.06.2022).

31 Ocak 2001' de Gürcistan'da yaşayan Hıristiyanlar ve Yahudiler arasında toplum içi birliği anlaşması imzalanır. Bu anlaşmada iki Cemaat arasında anlaşmayı güçlendirmek için saygı ve desteğin ön plana çıktığı görülür.2002'de Ortodoks Hıristiyanlık devletin resmi dini olarak kabul edilirken, Yahudi Cemaati azınlık olarak kabul edilir. Şevardnadze döneminde olduğu gibi, sonraki dönemlerde de siyasiler Yahudi topluluğuna desteklerini devam ettirir (<https://www.salom.com.tr/arsiv/haber/69562/ates-hattinda-bir-toplum-gurcistan-yahudileri>, 12.12.2021).

Gürcistan'da Yahudiler için ortaya çıkan bu refah ortamı yayılcı bir yol izleyen Habad Yahudilerinin de bu topraklardaki varoluş sürecini hızlandırır. 2005'de Gürcistan'da Seferad, Aşkenaz, Dağ Yahudileri ve Mizrahilerden oluşan Yahudi cemaatine Habad topluluğu da dâhil olmuştur. 2018'de Hasidizm için yapılan tahmini demografik yapıda, Habad topluluğu Hasidik nüfusunun %13'ünü yani 16.000-17.000 haneyle yaklaşık 90.000-95.000 kişiyi kapsamaktadır (Wodziński,2018,192-196). Bu durum Gürcistan Yahudilerinin kendi içlerinde bir değişim ve dönüşüme de sebep olmuştur. Habad elçileri Haham Meir ve Tzippy Kozlovsky'nin yanı sıra Haham Ben Zion ve Rachel gibi diğer elçiler de Gürcistan'a taşınarak, her yaşa uygun bir eğitim programı aracılığıyla Yahudi yaşamının topluluk içerisinde tüm yönleriyle yaşanılır kılınması için çalışmaktadırlar.

1951'de Haham Menachem Mendel Schneerson, yedinci Habad Rabbisi olarak resmen kabul edildi. Schneerson'un önderliğinde Habad hareketi Yahudi cemaatleri içerisindeki en işlevsel ve yaygın Yahudi topluluklarından biri oldu. Ölümünden sonra yerine bir daha Rabbi seçilmeyen Schneerson önderliği altında Habad hareketi, tüm Dünyada dini ve insani ihtiyaçları gidermeyi kendisine görev edinen büyük bir sosyal yardım ağı kurdular. Habad kurumu, İsrail oğullarından olduğu halde ateist olan ve kan bağı bulunan Yahudilere de erişim hizmetinin yanı sıra her türlü insani yardım ve dinsel, kültürel ve eğitimsel faaliyetler sunmaktadır. Kendi kabuğuna çekilen ve kendini dış dünyadan soyutlayan birçok ultra-Ortodoks ekollerin tersine, Habad hareketi, bütün Dünya'da icraatlar yaparak seküler Yahudilere de hitap etmektedir. Bu sebeptendir ki Habad hareketi içerisinde eğitim, yardımlaşma, ötekileştirmeme politikası cemaatin temel prensipleri arasındadır (<https://web.archive.org/web/20171201035657/>; <https://www.jta.org/2017/11/20/news-opinion/united-states/uganda-is-100th-outpost-for-chabad>, 02.03.2022).

Dünyadaki tüm Habad merkezleri gibi Gürcistan'da da Tiflis' de kurulan anaokulu, ilkokul, ortaokul ve lise gibi eğitim kurumları, hareketin eğitime verdiği önemi göstermektedir. Batum'da da bir Habad evi bulunan cemaatin eğitim konusunda geniş çaplı faaliyetler yaptığı yer, Tiflis'deki Habad evi merkezidir. Gençler için ve cemaatin kendi aralarındaki bağı kuvvetlendirmek adına düzenlenen programlar, kız ve erkek çocukları için ayrı ayrı yapılan yaz kampları, Tevrat dersleri ve ayrıca her yıl Gürcistan'a gelen binlerce turiste yardım etmek için yapılan çalışmalarda Habad elçilerinin planları dâhilindedir.

Gürcistan'daki Habad Yahudilerinin günümüzdeki durumları hakkında araştırma yapmak için Gürcistan'da bulunduğum süre içerisinde edindiğim bilgiler neticesinde Habad Topluluğunun Gürcistan'da çok sistemli bir şekilde çalıştığı görülmektedir. Açılan Or-Avner Habad merkezi gündüz okulu, yuva, yurt, bilim departmanı ve kütüphane vb. hizmetleri sunmak amacıyla kurulmuş eğitim merkezidir. Gürcistan'da eğitim dışında hayatın her alanında Habad yapılanmalarını görmek mümkündür. Habadevi, yetişkin eğitimi, okul sonrası programlar, Bar/Bat mitzva talimatı, mezuzah ve tefillin kontrolü, sünnet, hapishane ziyareti, evlilik hazırlığı, cenaze hizmetleri, gıda paketi dağıtımı, insani yardım, mezuzah kredisi/hizmeti, Şabat/tatil konukseverliği ve bire bir çalışmalar bunlardan bazılarıdır.

Habad Evi

Habad Cemaati Dünya üzerinde farklı ülkelerde bir Habad Cemaati merkezi kurarken Yahudilikteki mabed anlayışından farklı olarak Sinagog yerine Habad Evi adını verdikleri merkezler inşa etmektedirler.

Hasidi topluluklar, yönetimdeki rebbelelerin önderliğinde, hoyf⁵ şeklinde yapılandırma çalışmaları yapmışlardır. Sadik'in eğitim verdiği yer, Sadikin evi, bet ha midraş, bir yeşiva ve bir mikveden oluşmaktadır (Mintz,1992,10).

Bir Habad evi bir tür Yahudi cemaat merkezidir. Bu ev öncelikli olarak hem eğitim hem de gözlem amaçlarına hizmet etmektedir (*Marcelle, 2005*). Gözlemci olmayan kişinin, Yahudi uygulamaları konusundaki bilgisizliği ile orada tanıştıkları bazı insanların ileri bilgisi arasındaki herhangi bir zıtlıktan korkmayacağı bir atmosfer sağlamak için çaba göstermektedirler.

Or-Avner Habad Merkezi (Eğitim Merkezi/Okul)

Gürcistan'ın başkenti Tiflis'de bulunan Yahudi Okulu "Or-Avner", 18 yıldır faaliyet gösteriyor. Gürcistan'ında içinde olduğu eski Sovyetler Birliği ülkelerinde Yahudi eğitimine duyulan kritik ihtiyaç göz ardı edilmeyip, Yahudi anaokulları, ilkokulları, liseler ve üniversiteler dâhil olmak üzere 124 eğitim kurumu ve toplamda 7.000'den fazla öğrenci kaydıyla Habad Yahudi cemaati birçok ülkede eğitim vermektedir. Okul sistematik olarak, kendi inançlarını, geleneklerini ve kültürünü korurken, Gürcistan'daki Yahudi diasporasının Gürcü toplumu ile etnik bir azınlığa entegrasyonunu teşvik etmektedir. Okul öğrenci merkezli öğrenme ve yenilikçi eğitimin teşviki yoluyla rekabetçi gençleri beslemeyi amaçlamaktadır. Öğretim sürecinde modern, yenilikçi, elektronik kaynakların kullanımına ve öğrenci merkezli öğretim metodolojisine odaklanmış bir şekilde eğitim verilmektedir.

⁵Hoyf: Hasidilerin örgütlenme şekillerini ifade eden kelimelerden biridir. Türk- İslam kültüründeki külliyeler ile benzerlik arz ettiği için Hoyf kelimesi yerine külliye kelimesi kullanılmaktadır. Hoyf'un fiziksel ve işlevsel yapısı da külliyelere benzemektedir (Metli,2006,11).

Or-Avner, erken çocukluk gelişimi ve eğitiminde Yahudi değerleri ve geleneğini anaokullarına aktarmak için çalışmaktadır. Tam eğitilmiş ve kendini işine adanmış bir personel, bakımları altındaki her çocuğun eğitim ve gelişim ihtiyaçlarını karşılarken, optimal öğrenme, sosyal ve duygusal gelişimi sağlamak için yenilikçi ve modern öğretim teknikleri ve materyalleri kullanılmaktadır. Anaokullarındaki hedef kitle 3-7 yaş arası Yahudi çocuklardır.

Or-Avner ilköğretim ve lisenin yönetim kadrosu; kurucu isim, müdür, akademik müdür ve yönetim kadrosu olmak üzere 4 kademededen oluşmaktadır. Okula öğrenci alımı mülakat ile yapılmaktadır. Ebeveyn beyanı, 2 adet fotoğraf, sağlık belgesi ve ebeveynlerinin nüfus cüzdanları gibi belgeler istenmektedir. Okul 2 yarıyıldan oluşmaktadır. Eğitim yılının başlangıcı, bitişi, tatil günleri okul müfredatına göre belirlenmektedir.

Okulda, ilköğretim kademesi 3.yıl da mezun verirken sonraki kademe ise öğrenciler farklı birçok alandan ders almaktadırlar. Beşeri bilimler, doğa bilimleri, yabancı diller, estetik eğitimi ve spor bilimleri alanlarında sayısal ve sözel birçok dersler bulunmaktadır.

Beşeri bilimler alanında gelenek görenek ve coğrafya dersleri, doğa bilimler alanında kimya, biyoloji, fizik, matematik, bilim ve programlama dersleri, yabancı dillerde İbranice ve İngilizce, estetik eğitimi ve spor alanında ise müzik, spor, sanat dersleri işlenmektedir.

Gürcistan ulusal müfredatına ek olarak verilen dersler; ilkokul 1. sınıftan başlayarak lise son sınıf olan 12. sınıfa kadar İbranice dersi, yine 1. sınıftan başlayarak 11. sınıfa kadar Yahudi Geleneği dersi, Robotik dersi 5 ve 6. sınıf, Robotik programlama 7ve8. sınıf ve ilköğretim düzeyinde Fen Bilgisi dersleri verilmektedir.

Okul bünyesinde bulundurduğu elektronik portal ile öğrenci; ödev, özet yazma ve elektronik olarak testleri tamamlayabilmektedir. Ebeveynlerde çocukların programlarını, notlarını, işaretlerini, katılımını, öğretmen yorumlarını ve gelişimsel değerlendirmelerini sistemden görebilmektedir (<http://www.Or-Avner.ge/index.html>, 08.03.2022).

Kurdukları Or-Avner eğitim merkezlerinin lise kademesindeki kız-erkek karma eğitim okullarının odak noktası, öğrencileri devlet üniversitelerindeki akademik kariyerlerinde başarılı olmaya ve mezunları Yahudi topluluklarının gelecekteki liderleri olmaya hazırlamaktır.

Bu eğitim kurumlarındaki çocuk kulüpleri aracılığı ile Habad Cemaati, Yahudi çocuklara güvenli bir şekilde sokaktaki veya diğer olumsuz çevrelerdeki yaşam için bir alternatif sunmayı hedeflemektedir. Bu kulüpler, spor, satranç, binicilik, sanat ve el sanatları, tiyatro, İsrail halk dansları, bilgisayar oyunları ve daha fazlası gibi çok çeşitli aktiviteler sağlayarak üye topluluklarda merkezi bir rol oynamaktadır.

Or-Avner eğitim merkezi ve Habad elçileri ile iş birliği içinde çocuklar Mitzvah kampanyalarına ve projelerine katılır, yerel gençlik kulüplerine sponsor olur ve Bar ve Bat Mitzvah'a hazırlanır.

Brooklyn merkezli Tzivos Hashem ağıyla ortaklaŐa y¼r¼t¼len eğitim projeleri, modern son teknoloji ¼đretim y¼ntemleri, birinci sınıf yayınlar kullanır. Hepsi bu ¼ocukları Yahudi yetiŐkinliđine sorunsuz bir ge¼iŐe hazırlamayı ama¼lamaktadır(<https://fjc-fsu.org/departament/informal-education/childrens-clubs/>,08.03.2022).

G¼rcistan'daki Habad Yahudileri gen¼ kuŐaklar i¼in uyguladıkları eğitim programları ile sistemli bir Şekilde kendi gen¼ nesillerine değerlerini aktarmaktadırlar. Zamanımızda D¼nya da Yahudiliğin en hızlı b¼y¼yen cemaati olarak bilinen Habad hareketinin modern Yahudiliğe sağladığı hatrı sayılır katkılardan olan "kıssalar" ¼nemli bir yer tutarken, "efsane" ve "zengin folklor literat¼r¼" ile birlikte g¼n¼m¼ze kadar gelmesidir.(Araz, 202, 147).

Darkeinu – Yahudi Mirası ¼đrenme M¼fredatı

'Darkeinu' Yahudi mirası eğitim programıdır. Bir Habad kuruluŐu olan İsrail ve Yahudi Birliği federasyonundaki profesyonel bir ekip tarafından oluŐturulan bu kapsamlı Yahudi ¼alıŐmaları m¼fredatı, Yahudi ¼đrencilere Yahudi miraslarını k¼lt¼rel bir dilde inceleme firsatı sunmaktadır.

M¼fredat, Yahudi anaokullarında, ilkokullarda ve liselerde kullanılmak ¼zere hazırlanmıştır. Binlerce ¼đrenciye y¼ksek d¼zeyde Yahudilik bilgisi vermektedirler. Ayrıca Yahudilik bilgilerini zenginleŐtirmek isteyen yetişkin bireyler i¼in de eğitimleri mevcuttur. Yıldı bir kez, Shema Yisrael ağının yanı sıra 'Or-Avner' m¼fredatını okuyan binlerce ¼đrenci, programın ¼ok beklenen bir ¼zelliđi olan 'Olimpiyatlar' uluslararası yarıŐmasında yarıŐmaktadır. Bu programda G¼rcistan, Habad Or-Avner eğitim merkezinin ¼nemli bir parçasıdır (<https://www.chabad.org/>, 02.03.2022)

Bar/Bat mitzvah

Bar/Bat Mitzvah, yalnızca ergenlik ¼ađına gelen bir gencin kutlaması i¼in değil, aynı zamanda b¼t¼n bir ailenin Yahudi k¼klerini yeniden keŐfetmesi i¼in bir firsat olmaktadır.

G¼rcistan'da Habad Yahudi g¼nd¼z okulları, Pazar okulları ve yaz kampları ağı sayesinde ¼ocuklar Bar/Bat Mitzvah deneyimlerini yaşamaktadırlar. Her erkek ¼ocuđa bir set tefilin ve her kıza bir g¼m¼Ő Őamdan verilmektedir (<https://www.chabad.org/>,02.03.2022)

Kıyafetler

G¼nl¼k hayatta G¼rcistan Yahudi Topluluğunun dini bir yaşam tarzını s¼rd¼rmeye devam eden ¼yeleri, Doğu Avrupa'dan gelen Habad hareketi ve geleneklerinden giderek daha fazla etkilenmektedirler.

Gürcü Yahudilerinin kıyafetleri Yahudi olmayanların kıyafetlerine benziyordu ve 20. yüzyılın başına kadar Yahudiler de geleneksel Gürcü kostümü giyiyordu. Fakat günümüzde Habad Yahudilerinin yanı sıra diğer mezhep mensubu olan Yahudiler de Avrupa tarzı kıyafetler tercih etmektedir.

Meslekler

Günümüzde Gürcistan'da Habad mensuplarını da kapsayan Yahudi cemaati üyeleri genel olarak kuyumculuk, müteahhitlik, lokanta işletmeciliği vb. gibi ticaret temelli işlerle uğraşmaktadırlar. Cemaatin elinde bulunan oteller, lokantalar, eğitim merkezleri cemaatin kendi mensupları tarafından işletilmektedir.

Mahalle ve Ev

Gürcistan Yahudi cemaatine herhangi bir ikamet kısıtlaması getirilmemesine rağmen, kendi mahallelerinde ve sinagogun yakınında yoğunlaşmayı tercih etmektedirler. 19. yüzyılın ikinci yarısında Yahudilerin çoğu, küçük, kalabalık evlerde, yoksulluk koşulları altında yaşamaktaydılar. 19. yüzyılın sonlarına doğru ve 20. yüzyılın başlarında, yaşam standardında belirgin bir iyileşme oldu ve daha müreffeh tüccarlar büyük ve lüks evler inşa ettiler (<http://www.georgianjews.org/stat.php?id=267&lang=en>,10.08.2021)

Habad Yahudileri ise yakın dönemde Gürcistan tarihinde yer aldıkları ve Avrupa'dan geldikleri için daha çok Avrupa geleneği taşıyan hanelerini, Gürcistan'da bulunan ve Gürcistan kültürünü yansıtan evlerle harmanlamışlardır.

Mutfak

Günümüzde Gürcistan Yahudiliği içerisinde bulunan Saferad ve Aşkenazların ayrı ayrı koşer lokantaları bulunmaktadır. Aşkenaz kökenli olan Habad Yahudileri özellikle koşer yemek üzerine lüks lokantalara sahiptirler. Avrupa'dan gelen Yahudi turistler için bayram günlerine ve Şabat günlerine özel yemekler yapılırken Gürcü-Yahudi kültürüne ait olan veya Yahudilerin binlerce yıllık kültür mirası listesinde olan yemek çeşitlerini de yapmaktadırlar.

Gürcistan'da Yahudilerin koşere uygun sertifika verip, gönül rahatlığı ile aldıkları markalar vardır. Mısır gevreği, kuru gıdalar (erişte vb), soya ve süt ürünleri, tuz, şeker ve baklagiller bu çeşitlerden bazılarıdır. Bunların birçoğunun üretimi ve satışı genel olarak yine Yahudi iş adamlarının elinde ve bu iş adamları da genellikle (özellikle lokantalar) sinagoglarda veya Habad evlerinde görevli hahamlardan oluşmaktadır.

Habad evinde olan ve süt ürünlerinden yemeklerin, tatlıların yapıldığı 'Mandıra Mutfağı' isimli restoranın yanı sıra, et ürünlerinden oluşan yemeklerin yapılp ikram edildiği 'Mandy'nin et restoranı' isimli işletme olmak üzere iki tane Habad cemaatine ait koşer lokanta bulunmaktadır. Bunlar eski Tiflis denilen Tiflis'in tarihi yapılarının olduğu Yahudi, Müslüman

ve Hristiyanların birlikte yaşadığı bölgede, Habad Yahudileri için çok önemli olan Afhazi Caddesinde yer almaktadır.

Diğer Yahudi Gruplarla İlişkisi

Gürcistan'da yaşayan Habad Yahudileri diğer Yahudi Cemaatleri ile bir takım ortak yaşam faaliyetlerini paylaşmaktadırlar. Örneğin Habad Cemaatinin kurduğu okullara Saferad ve Aşkenaz Yahudileri de çocuklarını göndermektedirler. Habad Yahudileri de Mikve törenleri için Sefarad Yahudilerinin sinagoglarını kullanmaktadırlar. Ticaret yaparken özellikle koşer ürünler konusunda birbirlerinden alış veriş yapmaktadırlar.

Habad Yahudileri Gürcistan'a Avrupa'dan gelen bir Yahudi cemaati olduğu için diğer Yahudi cemaatleri kadar Gürcü kültürü ile iç içe geçmiş bir kültüre sahip değilken, Gürcistan'da yaşıyor olmanın etkisi zamanla onlara da sirayet etmiş ve özellikle yemek kültürü başta olmak üzere pek çok konu da diğer Yahudi cemaatleri gibi etkilenmişlerdir.

Düğün

Eski Sovyetler Birliği'ndeki her Yahudi düğünü, yerel topluluk için bir kilometre taşıdır. Yakın zamana kadar, Ukrayna'nın üçüncü büyük şehrinde bir haham önünde ve bir Çuppah⁶ altında yılda sadece on düğün yapıldığı belirtilirken, bugün ise Kafkaslarda Habad Cemaatinin çalışmaları neticesinde içerisinde Gürcistan Habad Yahudi Cemaatinden çiftlerin de bulunduğu düğün sayısının 150'yi geçtiği belirtilmektedir(https://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/476806/jewish/The-Bridal-Canopy-Chuppah.htm ,01.05.2022).

Habad Cemaati, bekâr olan cemaat üyelerinin bu düğünleri takip edebilecekleri bir web sitesine sahiptir ve Cemaatin Düğün Fonu, mali açıdan dezavantajlı gelinler ve damatlar için düğün yemekleri, müzik ve giysiler için ödeme yapmaktadır.

Cemaatin düğün hizmetleri, Yahudi hukukuna göre evliliğin gerçekleşmesine, destekleyici belgeleri incelemeye ve çiftleri, Yahudi evlilik gelenekleri ve geleneklerinin çeşitli yönleri hakkında talimat veren uzmanlara yönlendirmeye yardımcı olur.

Bayramlar

Yahudi bayramlarının kutlanmasının dünyadaki Yahudi birliği için önemli olduğuna inanılır. Bu sebeple Habad Cemaati ister hediye paketleri ile Purim, isterse mobil Succah-mobile ile Succot olsun bayramları kutlama konusunda aktiftir.

⁶Çuppa: Gelin ve damadın nikâhlarını tamamlamak için bir araya geldikleri, dört ayaklı üstünde örtü olan kapalı alan, gölgelik. Çuppa, damadın alanı olarak kabul edilir ve gelinin çatısının altında rızayla ona katılması, evliliği sonlandıran sembolik olarak birleştirici eylemdir. Çuppa, çiftin, İbrahim ve Sara'nın çadırı gibi her zaman misafirlere açık olacak bir ev kurma konusundaki kararlılığının bir göstergesidir(<https://stringfixer.com/tr/Chuppah>,28.05.2022).

Cemaat üyelerine, Kutsal Günler için elma ve bal ile doldurulmuş tatil gıda paketleri, yüz binlerce dua kitabı, tılsım ve şofar göndermektedirler. Yüzlerce kantor ve haham öğrencisi, hizmetlere liderlik etmek için görevlendirilmektedir. Hanuka bayramında ise insanların evlerinde aydınlatması için menora gönderimi yapmaktadırlar (<https://fjc-fsu.org/department/religious-services/holidays/>,08.03.2022). Habad Cemaatinin bu faaliyetlerinin, Dünyadaki zengin Yahudi ailelerin bağışları ile yürütüldüğü söylenmektedir.

Habad Cemaatinin, ABD ofisinin yıllık Fısıh bayramı giderlerini karşılama çağrısına yanıt veren Rohr Ailesi Vakfı ve OhrAvner Vakfı'ndan Lev - Olga Leviev ve binlerce Kuzey Amerikalı bağışçının olduğu belirtilmektedir (<https://fjc-fsu.org/department/religious-services/holidays/>,08.03.2022).

Cenaze Töreni

Habad Yahudilerinde de diğer Yahudi cemaatlerinde olduğu gibi cenaze töreni ve Tehera (cenazenin yıkanmasından sonra vücudun arındırılması) işlemleri nitelikli hahamlar tarafından yapılmaktadır.

Habad Cemaati yeni Yahudi mezarlıkları oluşturmak için belediyelerden arazi satın alma gibi işlemlerle de ilgilenmektedir. Ayrıca ihmal edilmiş ve ağır hasar gören birçok mevcut mezarlığa sponsor olmakta ve onları restore etmektedirler. İhtiyaç halinde cenaze masrafları da cemaat tarafından karşılanmaktadır (<https://fjc-fsu.org/department/religious-services/cemeteries-jewish-burial/>,08.03.2022).

Sinagog

Habad Yahudileri Habad evi dedikleri merkezi bir yapılanmayı ibadet ve toplanma yeri olarak kullanırlar. Toplanma ve hahamın eğitim vermek için kullandıkları bu evin bir odası sinagog görevini görür. Gürcistan'da iki adet Habad Evi bulunmaktadır. Bu evlerin birisi Tiflis diğeri ise Batum şehrinde dir.

Rus İmparatorluğu'nun eski topluluklarında sinagog, Yahudi yaşamının geleneksel merkeziydi. Komünist yönetim altında, diğer birçok ibadethanenin kaderini yaşadılar-bakıma muhtaç hale geldiler veya hükümet tarafından el konuldu ve konser salonlarına, fabrikalara, depolara, spor sahalarına veya ahırlara dönüştüler. Gürcistan'daki Sinagoglar da bu durumdan payını aldı.

Sovyet rejiminin çöküşünden bu yana, bu ibadethanelerin birçoğu kendi topluluklarına geri döndü ve bu ibadethaneler restore edilmektedir (<http://www.humanrights.ge/index.php?a=main&pid=18648&lang=eng>,01.02.2022). Ayrıca yenileri de inşa edilmektedir. Habad Yahudileri, Habad evi dedikleri merkezi yapılanmaları kullanırken, Gürcistan'da ve Dünya'nın farklı bölgelerindeki tarihi sinagogların restorasyonuna kayıtsız kalmayıp, bağışlar

toplayarak, yerel yönetimlerle işbirliği içinde, kendi mezheplerinden olmayan Yahudi sinagoglarını da, Yahudi kültürel mirasını koruma adı altında yaptırmaktadırlar.

SONUÇ

Habad Cemaati, Yahudi toplumu içerisinde, Yahudiliğin temel ilkelerini ve kavramlarını kullanarak, ibadet, imani esaslar ve sosyal yaşam ile karşılaştırma yapıldığında tamamen yeni bir oluşum inşa eden Hasidizm içerisinden çıkan yenilikçi bir yapılanmadır. Hasidizm bünyesindeki diğer Yahudiler dini ve geleneksel değerlerini korumak için modern yaşam koşullarına karşı bir duruş sergilemelerine rağmen Habad Yahudileri onların aksine zamanın modern yaşamına ayak uydurmakta ve cemaatin tüm faaliyetlerinde, teknoloji başta olmak üzere çağımızın bütün olanaklarından yararlanmaktadırlar.

Kurdukları organize toplum yapısı ile tüm Dünya Yahudileri arasında eğitim başta olmak üzere, sağlık, evlilik, dini bayramlar, sinagog hizmetleri, cenaze işlemleri, tarihi yapıların yeniden restorasyonu ve yenilerinin yapılması gibi işleri Gürcistan'daki kültürel yapıyı da göz önünde bulundurarak yürütmektedirler. Grup içi yardımlaşmanın yanı sıra diğer Yahudi cemaatlerinden olan ailelere de çeşitli konularda Habad çatısı altında yardım etmektedirler.

Fikri Yapısı itibariyle din içi misyoner bir hareket olan Habad topluluğu, misyonları gereği adı Yahudi olan herkese ulaşmayı hedeflemektedir. Bu ilkedan yola çıkarak 2005 yılından beri Gürcistan'da varlıklarını sürdürmektedirler. Sayı olarak Gürcistan'da yaşayan diğer Yahudi Cemaatlerinden az olmasına rağmen, küresel bir harekete dönüşen Habad cemaati, etki alanlarıyla oldukça ses getirir niteliktedir. Tüm Dünya'da yayılcı bir şekilde ilerleyen Habad cemaati, Gürcistan'da yaşayan tüm Yahudi bireylere, en başta eğitim olmak üzere her alan da yardım etmektedir.

KAYNAKÇA

- Araz, Ö.F. (2021). "Tarihten Günümüze Hasidik Yahudiler ve Kendilerine Özgü Dindarlık Anlayışları", Dergi Abant, 90/1, Bolu, s.124-150.
- Ben-Amos, D.,Mintz, J.R. (ed). (1996). Baal Shem Tov'a Övgü (Shivhei Ha-Besht): Hasidizmin Kurucusu Hakkındaki En Eski Efsaneler Koleksiyonu. Northvale, NJ: Jason Aronson Yayıncılar.
- Besalel. Y. (2002), "Mikve" Yahudilik Ansiklopedisi, cilt II, İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş.,
- Demirci. K. (2005). "Doğu Avrupa Yahudiliği: Hasidizm", Din Eğitimi Araştırmalar Dergisi.
- Elior, R.(1993).The Paradoxical Ascentto God – The Kabbalistic Theosophy of Habad Hasidism, İbraniceden Çev. Jeffrey M. Green, Albany: State University of New York Press.

- Ettinger, S. (1991). The Hasidic movement-reality and ideals. In G. D. Hundert (Ed.), Essential papers on Hasidism: Origins to present (pp. 226-243), New York: New York University Press.
- Ettinger, S. (1997). The internal struggle in East European Jewry. In H. H. Ben Sasson (Ed.), A history of the Jewish people (pp. 755-780). Cambridge, Massachutes: Harvard University Press
- Farzaliyev, S. (2008). "Rasprostranenie İudaizmana Kavkaze: İstoriçeskiy Oçerk", Moskova.
- Friedman, M. (1994). Habad as a Fundamentalism: From Local Particularism To Universal Jewish Mission, Ed. Martin E. Marty and R. Scott Appleby, Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Gartner, L.P. (2001). History of The Jews In Modern Times, New York: Oxford Un. Press.
- Gültekin-Arslan, H. (6-8 Mayıs 2013). "Mistik Bir Hareket Olarak Hasidizm'in Doğuşu Üzerine", Türkiye Lisanüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı- IV, Bursa.
- Idel, M. (1995). Hasidism Between Ecstasy and Magic, New York: State Univ. of New York Press.
- Marcelle, S.F. (16 Aralık 2005). "Is it a Home or a House of Workship?", New York Times, (<https://www.nytimes.com/2005/12/16/nyregion/nyregionspecial2/is-it-a-home-or-a-house-of-worship.html>).
- Metli, E. (2006). Hasidizm'in Yahudi ve Öteki Anlayış, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Mintz, J. R. (1992). Hasidic People A Place in the New World, London: Harvard University Press.
- Mikdash-Shamailov, L. (2002). Dağ Yahudileri: Kafkasya'da gelenek ve günlük yaşam, Kudüs.
- Newman, L. (1963). The Hasidic Anthology, Tales and Teachings of the Hasidim, New York.
- Patai, R. (1977). The Jewish Mind, New York: Charles Scribner's Sons.
- Polat, K. (18-19 Şubat 2012). "Azerbaycan'da Yahudilik ve Dağ Yahudileri", Bütün Yönleri İle Yahudilik (Uluslararası Sempozyum).
- Rabinowicz, H. M. (1970). The world of Hasidism. London: Vallentine, Mitchell, & Co.
- Rabinowicz, Dr. H. (1982). Hasidism and The State of Israel, USA: Associated University Press.
- Rosenthal, H. D. (1904), Yahudi Ansiklopedisi, New York ve Londra.
- Rubinstein, A. (t. y.). "Hasidism". In Encyclopaedia Judaica (Vol. 8, pp. 393-397), Jerusalem: Keter Publishing House.
- Russo, M. (17 Eylül 2008). "Ateş Altında bir toplum: Gürcistan Yahudileri", <https://www.salom.com.tr/arsiv/haber/69562/ates-hattinda-bir-toplum-gurcistan-yahudileri>, (12.12.2021).
- Silver, D. J., & Martin, B. (1974). A history of Judaism, New York: Basic Books.
- Scholem, G. (1995). Major Trends in Jewish Mysticism, Schocken Books, New York .
- Weiss, J. (1997). "Hasidic Way of Habad"; Studies in East European Jewish Mysticism and Hasidism, Edit. David Goldstein, London: The Littman Library of Jewish Civilization.
- Petrovskiy-Ştern, İ. (2003). Yevreyv Russkoy Armii 1827-1914, SSCB.
- Wodzinski, M. (2018). Historical Atlas of Hasidism, New Jersey: Princeton University Press,
- Wigoder, G., Skolnik, F.; Himelstein, S. (2002). The New Encyclopedia of Judaism, New York. (<https://www.salom.com.tr/arsiv/haber/69562/ates-hattinda-bir-toplum-gurcistan-yahudileri> 30.06.2022)
- <http://www.apologeticspress.org/articles/1972>, (03.02.2022).

- <http://www.georgianjews.org/stat.php?id=267&lang=en>, (10.08.2021).
- <http://www.humanrights.ge/index.php?a=main&pid=18648&lang=eng>, (01.02.2022).
- <https://fjc-fsu.org/departement/informal-education/childrens-clubs/>,(08.03.2022).
- <https://fjc-fsu.org/departement/religious-services/cemeteries-jewish-burial/>,(08.03.2022).
- <https://news.google.com/newspapers?nid=266&dat=20070323&id=UAgsAAAIBAJ&pg=5379,7656059>, (04.07.2022).
- <https://stringfixer.com/tr/Chuppah>, (28.05.2022).
- <https://tr.eferrit.com/chabad-lubavitch-yahudiligi-101/>(11.07.2021).
- <https://web.archive.org/web/20171201035657/https://www.jta.org/2017/11/20/news-opinion/united-states/uganda-is-100th-outpost-for-chabad>,(02.03.2022).
- <https://www.chabad.org/>, (02.03.2022).
- <https://www.chabad.org/jewish-centers/search?q=gürcistan>,(02.05.2021).
- https://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/481263/jewish/The-Chupah-Marriage-Canopy.htm (01.05.2022).
- <https://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/eliezer-israel-ben> (03.04.2022).
- <https://www.everyculture.com/Russia-Eurasia-China/Georgian-Jews.html>, (10.01.2022).
- <https://www.Or-Avner.ge/index.html> (08.03.2022).
- https://www.salom.com.tr/arsiv/haber69562,ates_hattinda_bir_toplum_gurcistan_yahudileri.html (12.12.2021)
- https://www.salom.com.tr/arsiv/haber-99831-yahudilikte_dini__akimlar_.html,(11.02.2021).